

نشریه علمی

پژوهش در نظام‌های آموزشی

دوره ۱۶، شماره ۵۷،

ص ۷۴-۹۰

تابستان ۱۴۰۱

شاپا (چاپی): ۱۳۲۴-۲۳۸۳

شاپا (الکترونیکی): ۲۳۴۱-۲۷۸۳

نمایه در ISC

www.jiera.ir

نشریه علمی
پژوهش در نظام‌های آموزشی تحت قانون
بین‌المللی کپی رایت Creative
Commons: BY-NC می باشد.

نوع مقاله:

مقاله اصیل پژوهشی

✉ نویسنده مسئول:

M2011mahmoudi@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۳/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۳۰/۲۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۴/۰۱

استناد به این مقاله: صوراسرافیل، م، احمدی، س. م. و مرادخانی، ا. (۱۴۰۱). بررسی تحلیلی روش تربیتی مبتنی بر تشویق از منظر آموزه‌های دینی اسلام: الگویی برای نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۶(۵۷)، ۷۴-۹۰.

doi: 20.1001.1.23831324.1401.16.57.6.5

بررسی تحلیلی روش تربیتی مبتنی بر تشویق از منظر آموزه‌های دینی اسلام: الگویی برای نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی*

معین صوراسرافیل

دانشجوی دکتری گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

✉ سید محمد مهدی احمدی

استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

احمد مرادخانی

استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

چکیده

در آموزه‌های دینی اسلام، تشویق، به‌عنوان روش تربیتی مورد تأکید قرار گرفته است. آموزه‌های دینی، در جهت تربیت و هدایت انسان‌ها، از روش تشویق استفاده کرده است. هدف پژوهش حاضر، ارائه الگویی برای نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی مبتنی بر روش تشویق موردنظر آموزه‌های دینی بود. این پژوهش، از نظر هدف، کاربردی؛ از نظر روش گردآوری داده‌ها، توصیفی؛ و از نظر ماهیت داده‌ها، کیفی بود. بر این اساس، ابتدا، از طریق روش تحلیل محتوای کیفی، آموزه‌های دینی مرتبط با روش تشویق استخراج شد. سپس، از طریق نظریه زمینه‌ای، طی سه فرایند کدگذاری باز، محوری و گزینشی به تحلیل اطلاعات اقدام شد. نتایج نشان داد، رهبری تحول‌گرا، رهبری هدف‌گذار، رهبری بصیرت‌افزا، رهبری مبتنی بر مصلحت اجتماعی، رهبری انگیزه‌بخش و رهبری دوراندیش، عوامل نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی هستند. بر این اساس، در یک چشم‌انداز کلی، پدیده تربیت تحول‌آفرین در نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی شناسایی شد.

واژه‌های کلیدی:

قرآن کریم، آموزه‌های دینی اسلام، تحلیل محتوای کیفی، تربیت، تشویق، جامعه اسلامی، نظریه زمینه‌ای

* مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم است.

مقدمه

تشویق، واژه‌ای عربی از باب تفعیل است. این واژه، از ماده‌ی شوق است (طیبیان، ۱۳۹۳). در کتاب لغت عرب، تشویق، به معنی، کشاندن نفس آدمی به سوی امری^۱ آمده است (ابن منظور، ۱۴۱۴). در کتاب العین، نیز تشویق، کشاندن نفس^۲، معنی شده است (فراهیدی، ۱۴۰۰). در کتاب مجمع‌البحرین، تشویق، در معنی، میل نفس آدمی به سوی چیزی آمده است (طریحی، ۱۴۱۷). در کنار واژه‌نامه‌های عربی، در کتب فرهنگ لغات فارسی، نیز به بررسی واژه تشویق پرداخته شده است. برای مثال، در کتاب فرهنگ فارسی عمید، تشویق، به شوق آوردن، کار کسی را ستودن و او را دلگرم ساختن، معنی شده است (عمید، ۱۳۹۳). در کتاب فرهنگ فارسی معین، نیز، تشویق به معنی کسی را در امری ستودن و به چیزی دلگرم کردن، آمده است (معین، ۱۳۹۱). همچنین، در فرهنگ انگلیسی آکسفورد^۳ (۲۰۲۰)، تشویق در معنی عمل ترغیب کسی به انجام کاری^۴، آمده است.

از نظر مفهومی، تشویق، نوعی پاداش است؛ در واقع، عاملی برای واداشتن افراد به نیکوکاری است؛ تشویق، نوعی ابراز محبت و نشانه اعلام رضایت و پذیرش رفتار دیگری است؛ تشویق، نوعی پاداش مادی و معنوی برای ترغیب افراد در جهت معینی است. از این رو، تشویق، عاملی برای ایجاد ذوق، شوق، تحرک، امید و علاقه؛ و نیز راهی برای ارضای نیازهای روانی و فیزیکی انسان است (حسینی، ۱۳۸۱). تشویق، یک موهبت الهی در راستای اصلاح و تثبیت رفتار است. تمام انبیاء الهی از این روش استفاده کرده و آن را محدود به محور خاصی نکرده‌اند (عمید زنجانی، ۱۳۸۴). برای مثال، نبی مکرم اسلامی حضرت محمد صلی‌الله علیه و آله، در راستای تشویق به علم‌آموزی و نشر علم می‌فرماید: «هر چیزی راهی دارد و راه بهشت دانش است»^۵ (متقی، ۱۴۱۹).

در سایه تشویق، فرد به کارهای مطلوب سوق یافته و اراده و عزم او تقویت می‌شود. نکته شایسته توجه اینکه، به جهت ویژگی‌ها و پیچیدگی روح انسان، لازم است در تشویق، اصول را رعایت کرد؛ در غیر این صورت، مشکلات و پیامدهای منفی

برای شخص؛ و حتی جامعه، به بار می‌آید. برخی از این اصول عبارت‌اند از: پرهیز از تبعیض، متناسب بودن تشویق با کار شخص، هماهنگی تشویق با معیارهای اخلاقی و دینی، اجرا کردن مرحله‌ای و سلسله‌مراتبی، انجام دادن در زمان مناسب و غیره (حجتی، ۱۳۸۷). تشویق دو وجه دارد. در حالت اول، تشویق، ترغیب به لذت، مصلحت و کار خیر، به‌دوراز ناخالصی‌ها، همراه با عمل درست و نیکو است. در شق دوم، تشویق، ترغیب به دوری از لذت‌های ناپسند است؛ البته، این، رحمتی از جانب ذات اقدس الهی برای بندگان است (النحلاوی، ۱۴۲۰). تشویق، از طریق سفارش به اخلاق نیکو و پسندیده، وعده به رضایت خداوند سبحان و پاداش بهشت صورت می‌گیرد. تمام این موارد، جزء کارهای درست و سودبخش در دنیا و آخرت است؛ که ذات اقدس باری تعالی، آن‌ها را به بندگان دستور داده و به انجام آن‌ها دعوت کرده است. در واقع، این کارها، شایسته‌ترین نوع اطاعت و پذیرش است (جبار، ۱۴۲۲). بر این اساس، حاکمان اسلامی می‌توانند از طریق ایجاد شوق و رغبت؛ و نیز تقویت روحیه و اعتمادبه‌نفس، موجبات استفاده از تمام نیروها و استعداد‌های افراد را در راه رشد و تعالی جامعه فراهم سازند. در واقع، با استفاده از روش تشویق، در افراد برای در انجام وظایف اجتماعی‌شان ایجاد انگیزه کنند.

مولای متقیان امام علی علیه‌السلام، نیز در دوران حکومت خویش، در برخورد با والیان، از روش تشویق استفاده می‌کردند. این امر، دلیلی بر پیشرفت جامعه و حکومت اسلامی در آن برهه تاریخی بود. از این رو، در آموزه‌های دینی، اصل بر تشویق است. هدف اصلی، از یک طرف، تشویق مردم به کارهای نیکو، رسیدن به کمال و انجام کارهای خوب است. از طرف دیگر، تشویق مسئولین برای روی آوردن به امور پسندیده و دوری کردن از کارهای ناپسند است (احسانی، ۱۳۷۹). بر این اساس، امیرالمؤمنین امام علی علیه‌السلام، به‌عنوان حاکم جامعه اسلامی، در جهت مدیریت درست اجتماعی، فرمانداران و استانداران شایسته را مورد تشویق قرار می‌دادند (معارف، ۱۳۸۳). برای مثال، امام‌الآبرار حضرت علی علیه‌السلام، در

4. The Act of Encouraging Somebody to do Something

۵. لِكُلِّ شَيْءٍ طَرِيقٌ وَ طَرِيقُ الْجَنَّةِ الْعِلْمُ

۱. الشَّوْقُ: نَزَاعُ النَّفْسِ إِلَيْهِ إِلَى الشَّيْءِ

۲. الشَّوْقُ: نَزَاعُ النَّفْسِ

3. Oxford Learner's Dictionaries.

در آموزه‌های دینی، بسیار تأکید شده است که افراد خوب و بد نباید مساوی باشند. برای مثال، امام الاتقیاء علی ابن ابی طالب علیه‌السلام به مالک اشتر می‌فرماید: «نیکوکاران و بدکاران نزد تو مساوی نباشند؛ زیرا، این کار باعث می‌شود، نیکوکاران در احسان کردن بی‌رغبت شوند و بدکاران به بدکاری عادت کنند» (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳). بر این اساس، در آموزه‌های دینی، در کنار اصل تشویق، اصل تنبیه نیز مورد توجه واقع شده است. در قرآن کریم، به‌عنوان مهم‌ترین کتاب هدایت و تربیت، جلوه‌های تشویق و تنبیه، در قالب دوگانگی‌های زیبای بهشت و جهنم، تبشیر و انداز، پاداش و کیفر، وعده‌های شوق‌انگیز و خوفناک، به‌کار رفته است (مطهری، ۱۳۹۹). در واقع، هدف از تبشیر، دلگرم کردن و برانگیختن افراد به انجام اعمال خیر است؛ و منظور از انداز، اعلام خطر نسبت به عذاب الهی و بر حذر داشتن از کارهای زشت است (حسینی، ۱۳۸۵). در آیات الهی قرآن کریم، جدا از اینکه، «نذیر» و «تبشیر» یا «انذار» و «بشارت» با هم ذکر شده است؛ حتی، این دقت به عمل آمده است که گاهی «بشارت» بر «انذار» مقدم شده است، مثل آیه ۱۱۹ سوره بقره^۳. گاهی، نیز به‌عکس، «انذار» بر «بشارت» مقدم شده است؛ مثل آیه ۱۸۸ سوره اعراف^۴. این امر نشان می‌دهد که اعتدال میان این دو باید کاملاً رعایت گردد (مکارم شیرازی، ۱۴۰۰). بر این مبنا، امام الاولیاء حضرت علی علیه‌السلام، در خطبه‌ها و نامه‌های خود، به‌عنوان مکمل روش تشویق، از روش تنبیه، نیز برای هدایت مردم به راه حق استفاده کرده است. این امام همام، به کارگزاران حکومت اسلامی سفارش می‌کرد، برای واداشتن زبردستان به کوشش اجتماعی، در کنار روش تشویق، از روش تنبیه نیز استفاده کنند (حاجی ده‌آبادی، ۱۳۹۸). امام الصالحین حضرت علی علیه‌السلام، در مورد فلسفه پاداش و کیفر خدا می‌فرماید: «همانا، خداوند پاداش را بر اطاعت و کیفر را بر

مورد انتخاب قاضی به مالک اشتر فرمودند: «پس از انتخاب قاضی، هرچه بیشتر در قضاوت‌های او بیندیش؛ آن‌قدر به او ببخش که نیازهای او برطرف گردد و به مردم نیازمند نباشد؛ از نظر مقام و منزلت آن‌قدر او را گرمی دار که نزدیکان تو، به نفوذ او طمع نکنند تا از توطئه آنان در نزد تو در امان باشد» (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳). همچنین، امام البریه حضرت علی علیه‌السلام، از مردم کوفه به دلیل فداکاری آن‌ها در جنگ جمل قدردانی کرد (معادیخواه، ۱۳۸۶). همچنین، آن امام همام علیه‌السلام یاد شهدای بصره و کارگزاران شهیدش را گرمی می‌داشت و از صفات و برجستگی‌های نیکوی آن‌ها یاد می‌کرد (موسوی، ۱۳۸۵).

در حکومت اسلامی، به صور مختلف، گاه به شکل رفتاری و گاه گفتاری، روش تشویق مورد توجه قرار گرفته است. نمونه‌هایی از این تشویق‌ها، قدرشناسی، ثناگویی و سپاسگزاری به حق و شایسته، از اهل خیر و صلاح؛ و انسان‌های ساعی است. حضرت امام صادق علیه‌السلام، بنا به اهمیت و ضرورت تشویق، در خطاب به فرمانروایان و مسئولین امور مسلمین می‌فرماید: «بر فرمانروایان لازم است که همواره سه وظیفه را درباره فرد و جامعه انجام دهند؛ یکی آنکه، نیکوکاران را با پاداش نیک تشویق کنند و از این راه میل درستکاری را در آنان افزایش دهند؛ دیگر آنکه، پرده بدکار را پاره نکنند و گناهِش را پنهان نگه دارند تا از کرده خود پشیمان شود و از راه نادرست بازگردد؛ سوم آنکه، با روش‌های تفضل‌آمیز و منصفانه موجبات همبستگی و الفت جامعه را فراهم سازند» (ابن شعبه، ۱۴۰۴). از آنجاکه، نقش رهبران و مسئولین جامعه، در راهنمایی و تشویق افراد، بسیار مؤثر و کارساز است، حضرت امام صادق علیه‌السلام، آنان را مسئول هدایت مردم می‌دانند؛ بنابراین، در این حدیث شریف، چگونگی برخورد صحیح و مناسب با افراد دچار اشتباه و خطا و چگونگی تشویق آنان به کار نیک بیان شده است.

رهنمودهای شارع مقدس و سیره عملی پیشوایان دین، بهترین الگو و مسیر برای تعلیم و تربیت است (حجتی، ۱۳۸۷).

۳. وَلَا يَكُونَنَّ الْمُحْسِنُ وَالْمُسِيءُ عِنْدَكَ بِمَنْزِلَةِ سَوَاءٍ، فَإِنَّ فِي ذَلِكَ تَرْهِيْدًا لِأَهْلِ الْأَحْسَانِ فِي الْأَحْسَانِ، وَتَدْرِيْبًا لِأَهْلِ الْأَسَاءَةِ عَلَى الْأَسَاءَةِ
 ۴. إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا
 ۵. إِنَّا إِنَّا إِنَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

۱. ثُمَّ تَفَقَّدَ أَعْمَالَهُمْ، وَابْتَعَثَ الْعِيُونَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقِ وَالْوَفَاءِ عَلَيْهِمْ، فَإِنَّ تَعَاهُدَكَ فِي السَّرِّ لِأَمْرِهِمْ حَدْوَةٌ لَهُمْ عَلَى اسْتِعْمَالِ الْأَمَانَةِ، وَالرَّفْقُ بِالرَّعِيَّةِ، وَتَحْفَظُ مِنَ الْأَعْوَانِ؛ فَإِنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ بَسَطَ يَدَهُ إِلَى خِيَانَةِ اجْتِمَاعٍ بِهَا عَلَيْهِ عِنْدَكَ أَخْبَارٌ عِيُونِكَ
 ۲. ثَلَاثَةٌ تَجِبُ عَلَى السُّلْطَانِ لِلْخَاصَّةِ وَالْعَامَّةِ مُكَافَأَةُ الْمُحْسِنِ بِالْأَحْسَانِ لِيَزِدَادُوا رَغْبَةً فِيهِ وَتَعْمُدَ ذُنُوبَ الْمُسِيءِ لِيَتُوبَ وَيَرْجِعَ عَنْ غَيْبِهِ وَتَأْتِفَهُمْ جَمِيعًا بِالْأَحْسَانِ وَالْإِنصَافِ

بشارت بر انداز اولویت دارد. به دیگر سخن، در فرایند تعلیم و تربیت؛ و در مسیر رشد و کمال، ابتدا، باید از روش تشویق و بشارت استفاده کرد. اگر، نتیجه مطلوب به دست نیامد، استفاده از روش‌های تنبیهی و کیفری مجاز است.

نظر به اینکه، روح الهی در انسان دمیده شده و ظرفیت رسیدن به کمال در وجود انسان به ودیعه نهاده شده است؛ و با عنایت به اینکه، استعداد‌های الهی در سایه تربیت صحیح به بار می‌نشیند؛ شناخت اصول تربیت، در جهت شکوفاسازی استعداد‌های سرمایه‌های انسانی، از اهمیت و ضرورت برخوردار است. در این راستا، بررسی تحلیلی روش تشویق، به‌عنوان اصل مهم تعلیم و تربیت، ضروری است. تأکید آموزه‌های دینی، نیز بر کاربست سلسله‌مراتبی بشارت و انداز (ابتدا، تشویق؛ سپس، تنبیه) برای هدایت انسان‌ها، ضرورت این پژوهش را مضاعف می‌کند.

همان‌طور که اشاره شد، روش تشویق، اثربخش‌تر از روش تنبیه است. به‌طورکلی، در محیط‌های شغلی و سازمانی، نیز تشویق و پاداش مؤثرتر از تنبیه و کیفر است (حسینی، ۱۳۸۵). در سازمان‌های اداری از طریق تشویق، فرد به انجام کارهای مطلوب برانگیخته شده و عملکرد وی در مسیر درست هدایت می‌شود؛ در نتیجه، اجرای مدیریت کارآمد و مؤثر فراهم می‌شود. کارگزار حکومت اسلامی، با به کار بردن به‌موقع روش تشویق، گام‌های مؤثری در راستای تعالی اهداف سازمانی برمی‌دارد. روش تشویق، برانگیزاننده، نیرودهنده، انرژی‌بخش و تأثیرگذار است؛ بنابراین، از طریق روش تشویق، جامعه، پویا و فعال شده و به حرکت ارگانیک درمی‌آید. به همین نحو، عدم بهره‌گیری از روش تشویق، موجب ایستایی سازمانی و اجتماعی می‌شود. حال، اگر، روش تشویق مؤثر نیفتاد، استفاده از روش تنبیه مجاز است. به همین خاطر، در قرآن مجید، تشویق و تنبیه در کنار هم ذکر شده است. با توجه به تأثیرگذاری روش تشویق در فرایند تعلیم و تربیت، در این پژوهش، به‌طور خاص، اثربخشی روش تشویق در نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی از منظر آموزه‌های دینی اسلام مورد توجه بوده است. بر این اساس، مسئله پژوهش عبارت است از: دیدگاه آموزه‌های دینی اسلام نسبت به روش تشویق در فرایند تربیت و هدایت چیست؟

نافرمانی قرار داد؛ تا بندگان را از عذاب برهاند و به‌سوی بهشت رهنمون سازد^۱ (نهج‌البلاغه، حکمت ۳۶۸).

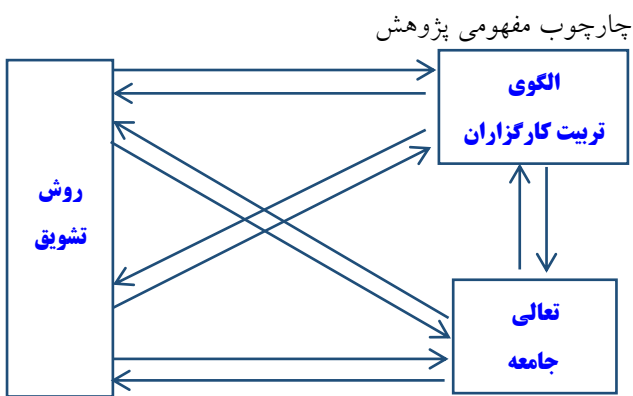
در آموزه‌های دینی، مقصود از به‌کارگیری روش تشویق، تربیت و هدایت انسان است. امام‌المتقین حضرت علی علیه‌السلام، در بیانی زیبا و شیوا، نقش تربیتی و اصلاحی روش تشویق و تنبیه توجه داشته و می‌فرماید: «اصلاح کردن نیکان با گرامی داشتن آن‌هاست و اصلاح کردن بدکاران با تأدیب (تنبیه) آنان^۲» (اربلی، ۱۳۸۱). در واقع، روش تشویق و تنبیه دو اصل مهم تربیتی هستند؛ این دو روش تربیتی، مورد تأیید عقل بوده و دین مقدس اسلام و ائمه معصومین علیهم‌السلام نیز به آن‌ها توجه ویژه داشته‌اند. به‌طورکلی، در تعلیم و تربیت، روش تشویق و تنبیه یا پاداش و کیفر، یکی از عوامل و محرک‌های مهم تلقی می‌شوند. باین‌حال، نکته حائز اهمیت اینکه، اولویت با تشویق است. در حقیقت، تنبیه، امری عرضی؛ و به‌منزله آخرین راه‌حل است (حجتی، ۱۳۷۸). خداوند سبحان در قرآن کریم، خطاب به حضرت محمد صلی‌الله علیه و آله می‌فرماید: «همانا، ما تو را به حق بشارت‌دهنده و هشداردهنده فرستادیم؛ هیچ امتی در گذشته نبود مگر اینکه اندازکننده‌ای داشت^۳» (سوره فاطر، آیه ۲۴). خداوند سبحان، در آیات قبل از این آیه، به افرادی اشاره می‌کند که همچون مردگان و نابینایان هستند؛ و سخنان انبیاء علیهم‌السلام در آنان کمترین اثری ندارد. به دنبال آن، در این آیه، برای اینکه حضرت پیامبر صلی‌الله علیه و آله را دلداری دهد، از ایشان می‌خواهد، ندای خویش را به گوش آنان برساند، به پاداش الهی بشارت دهد و از کیفرهای پروردگار بترساند (مکارم شیرازی، ۱۴۰۰). تدبیر در این آیه؛ و توجه به تفسیر آن، اهمیت بشارت و انداز را در انجام رسالت حضرت محمد صلی‌الله علیه و آله به‌عنوان معلم بشریت مشخص می‌کند. ذات اقدس الهی، به حضرت پیامبر صلی‌الله علیه و آله می‌فرماید، در مقابل افراد کم‌کار یا دچار اشتباه، ابتدا، از بشارت و تشویق استفاده کند؛ سپس، آنان را از کیفر و عذاب بترساند. اندیشمندان تعلیم و تربیت، نیز در جهت دستیابی به اهداف تعلیم و تربیت، به تاسی از قرآن مجید و آموزه‌های دینی، لازم است، از هر دو ابزار، یعنی؛ روش تشویق و روش تنبیه، بهره جویند. ولیکن، همان‌گونه که در این آیه مشاهده می‌شود،

۱. إِنَّ اللَّهَ سَبَّحَانَهُ وَضَعَ التَّوَابَ عَلَى طَاعَتِهِ، وَالْعِقَابَ عَلَى مَعْصِيَتِهِ، ذِيَادَةَ لِعِبَادِهِ عَنْ نِقْمَتِهِ، وَ حَيَاةَ لَهُمْ إِلَى جَنَّةٍ

۲. اسْتِصْلَاحُ الْأَخْيَارِ بِالْكَرَامِهِمْ، وَالْأَشْرَارَ بِتَأْدِيبِهِمْ

۳. إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ

شکل ۱.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی؛ از نظر روش گردآوری داده‌ها، توصیفی؛ و از نظر ماهیت داده‌ها، کیفی بود. بر این اساس، ابتدا، از طریق روش تحلیل محتوای کیفی^۱، آموزه‌های دینی مرتبط با روش تشویق شناسایی و استخراج شد. سپس، آموزه‌های دینی استخراج‌شده از طریق نظریه زمینه‌ای^۲ تا زمان ظهور الگوی زمینه‌ای و رسیدن به اشباع نظری، طی سه فرایند کدگذاری باز (کدگذاری اولیه و کدگذاری ثانویه یا متمرکز)، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی مورد تحلیل قرار گرفت.

برای اطمینان از اعتبار یافته‌های کیفی، از روش پایایی بازآزمون^۳ و پایایی توافق موضوعی بین دو کدگذار^۴ استفاده شد (فاضلی و همکاران، ۱۴۰۰). در پژوهش حاضر، برای محاسبه پایایی بازآزمون، آموزه‌های دینی کدگذاری‌شده، دو بار، در یک دوره ۱۰ روزه کدگذاری شدند. همچنین، به‌منظور محاسبه پایایی کدگذاری انجام‌شده با روش توافق موضوعی بین دو کدگذار، از یک نفر متخصص علوم قرآنی که آشنا به تحلیل کیفی بود، درخواست شد تا بار دیگر به کدگذاری اطلاعات استخراج‌شده اقدام کند.

برای محاسبه ضریب توافق بین کدگذارها، با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ به محاسبه ضریب کاپای کوهن^۵ اقدام شد. در جدول ۱، نتایج پایایی بازآزمون و پایایی توافق موضوعی بین دو کدگذار ارائه شده است. با توجه به اینکه، ضریب کاپای بالاتر از ۰/۷۴، عالی؛ بین ۰/۷۴-۰/۶۰، خوب؛ و

هدف کلی پژوهش، «ارائه الگویی برای نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی مبتنی بر روش تشویق بر اساس آموزه‌های دینی اسلام» بود. به‌منظور تحقق این هدف، به‌جای ارائه فرضیه، سؤال‌هایی طرح شد. چراکه از نظر تجربه‌گرایی، بررسی سؤال پژوهش بسی مهم‌تر از روش مورداستفاده پژوهش‌گر یا جهان‌بینی تشکیل‌دهنده زیربنای روش است (مجتبی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷). بر همین اساس در پژوهش حاضر هدف پاسخ‌گویی به سؤال‌های زیر بود:

- از دیدگاه آموزه‌های دینی، نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی، بر اساس روش تربیتی مبتنی بر تشویق، به‌طور مستقیم، از چه عاملی متأثر است؟
  - از دیدگاه آموزه‌های دینی، نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی، بر اساس روش تربیتی مبتنی بر تشویق، از طریق مداخله چه عواملی تسهیل می‌شود؟
  - از دیدگاه آموزه‌های دینی، چه عواملی بستر رویدادهای مربوط به نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی را به وجود می‌آورد؟
  - از دیدگاه آموزه‌های دینی، نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی، بر اساس روش تربیتی مبتنی بر تشویق، با چه عواملی تعامل دارد؟
  - از دیدگاه آموزه‌های دینی، نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی، بر اساس روش تربیتی مبتنی بر تشویق، چه پیامدهایی دارد؟
  - از دیدگاه آموزه‌های دینی، الگوی نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی مبتنی بر روش تشویق چیست؟
- در پژوهش حاضر، با اثبات اثربخشی روش تربیتی مبتنی بر تشویق، بینش نوینی در راستای دارا بودن ارزش‌افزوده این اصل تربیتی در نظام تربیت کارگزاران به دست آمد که می‌تواند موجب تعالی جامعه اسلامی شود. با توجه به مبانی و پیشینه نظری، چارچوب مفهومی پژوهش به‌صورت شکل ۱ است:

4. Inter coder reliability (ICR)
5. Cohen's kappa coefficient

1. Qualitative Content Analysis
2. grounded theory
3. Re-Test Reliability

پایین تر از ۰/۶۰، ضعیف است (نعمتی و همکاران، ۱۳۹۹)، در این پژوهش، ضریب کاپای ضریب پایایی ۰/۷۹ و ۰/۷۵، اطمینان مطلوب داد، بین میان متخصصان توافق نظر وجود دارد.

جدول ۱.

نتایج پایایی بازآزمون و پایایی توافق موضوعی بین دو کدگذار

روش	تعداد کدها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	ضریب پایایی
پایایی بازآزمون	۴۱	۳۵	۶	79/0
پایایی توافق موضوعی بین دو کدگذار	۴۱	۳۶	۵	75/0

یافته‌ها

آموزه‌های دینی چندین بار بازخوانی شد و با مراجعه به تفاسیر معتبر کلام‌الله مجید و سایر کتب معتبر آموزه‌های دینی، مفاهیم اولیه، استخراج شد. در مرحله کدگذاری باز، ۴۱ مقوله عمده به دست آمد. در جدول ۲، مفاهیم کدگذاری شده در مرحله کدگذاری باز ارائه شده است.

ابتدا، از طریق روش تحلیل محتوای کیفی، آموزه‌های دینی مرتبط با روش تشویق شناسایی و استخراج شد. سپس، از طریق نظریه زمینه‌ای، کار تحلیل آغاز شد. در مرحله کدگذاری باز،

جدول ۲.

مفاهیم کدگذاری شده در مرحله کدگذاری باز

مأخذ	ترجمه آیه و حدیث	مفهوم
بقره، ۲۱۳	خدا رسولان را فرستاد که (نیکوکاران را) بشارت دهند و (بدان را) بترسانند. ^۱	بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده
بقره، ۲۵	مژده ده کسانی را که ایمان آوردند و نیکوکاری پیشه کردند که جایگاه آنان باغ‌هایی است که نهرها در آن جاری است. ^۲	رسالت
مائده، ۳۸	دست زن و مرد دزد را به کیفر اعمالشان ببرید، این عقوبتی است که خدا مقرر کرده و خدا مقتدر و به مصالح خلق داناست. ^۳	ارسال رسل
مریم، ۹۷	ما حقایق این قرآن را بی‌تردید به زبان تو سهل و آسان کردیم تا به آن اهل تقوا را بشارت دهی و معاندان لجوج را بترسانی. ^۴	بیم‌دهنده
اسراء، ۷	اگر نیکی و احسان کردید به خود کرده‌اید و اگر بدی و ستم کردید باز به خود کرده‌اید. ^۵	سابقه تاریخی
ابراهیم، ۷	وقتی که خدا اعلام فرمود که شما بندگان اگر شکر نعمت به‌جای آرید بر نعمت شما می‌افزایم و اگر کفران کنید عذاب من بسیار سخت است. ^۶	زبان آسان و سهل
محمد، ۷	ای اهل ایمان، شما اگر خدا را یاری کنید (یعنی دین و پیغمبر خدا را) خدا هم شما را یاری کند و ثابت‌قدم گرداند. ^۷	اخلاق نیک
حدید، ۱۱	آن کیست که به خدا قرض نیکو دهد (یعنی قرض‌الحسنه و صدقه دهد و احسان به فقیران کند) تا خدا بر او چندین برابر گرداند و او را پاداشی با لطف و کرامت باشد؟ ^۸	پند و اندرز
نمل، ۸۹	کسانی که (در قیامت) کار نیکو آورند پاداش بهتر از آن یابند و در آن روز از هول و هراس ایمن باشند. ^۹	آگاهی‌بخشی

۱. وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

۲. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَصْرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

۳. مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ

۴. مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ قَرَعٍ يُؤْمِنُونَ

۱. قَبِعَتِ اللَّهُ اللَّيْبِينَ مَبِشْرِينَ وَمُنْذِرِينَ...

۲. وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

۳. وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

۴. فَإِنَّمَا يَسْرْتَاهُ بِلِسَانِكَ لِنُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا

۵. إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا

مفهوم	ترجمه آیه و حدیث	مأخذ
بشارت بر مؤمنان	و هر کس به خدای خود مؤمن باشد و با اعمال صالح بر او وارد شود اجر آن‌ها هم عالی‌ترین درجات بهشتی است. ^۱	طه، ۷۵
دوری همیشگی از اندوه	پس عمل هر کس را در میزان حق وزنی باشد* او در بهشت به آسایش و زندگانی خوش خواهد بود. ^۲	قارعه، ۶ و ۷
لطف الهی	هر کس از مرد و زن کار نیکی به شرط ایمان به خدا به جای آرد ما او را به زندگانی خوش و با سعادت زنده ابد می‌گردانیم و اجری بسیار بهتر از عمل نیکی که می‌کردند به آنان عطا می‌کنیم. ^۳	نحل، ۹۷
فضل بزرگ	و هر کس از حضور در پیشگاه عزّ ربوبیت بترسید و از هوای نفس دوری جست* همانا بهشت منزلگاه اوست. ^۴	نازعات، ۴۰ و ۴۱
کیفر اعمال	ای پیامبر (گرامی) ما تو را به رسالت فرستادیم تا (بر نیک و بد خلق) گواه باشی و (خوبان را به رحمت الهی) مژده دهی و (بدان را از عذاب خدا) بترسانی.	احزاب، ۴۵
مجازات دردناک	و ما پیغمبران را جز برای آنکه مژده دهند و بترسانند نفرستادیم، پس هر کس ایمان آورد و کار شایسته کرد هرگز بر آنان بیمی نیست و ابداً اندوهگین نخواهند بود. ^۵	انعام، ۴۸
مصلحت جامعه	ما شخص تو را به عالم فرستادیم که شاهد (نیک و بد امت) باشی و (خلق را به لطف و رحمت حق) بشارت دهی و (از قهر و عذاب او) بترسانی. ^۶	فتح، ۸
ضرورت انذار	خدا از مؤمنانی که زیر درخت (معهود حدیبیه) با تو بیعت کردند به حقیقت خشنود گشت و از وفا و خلوص قلبی آن‌ها آگاه بود که وقار و اطمینان کامل بر ایشان نازل فرمود و به فتحی نزدیک (که فتح خیبر بود) پاداش داد. ^۷	فتح، ۱۸
قیح عقاب بلا بیان	خدا هم از شر و فتنه آن روز آنان را محفوظ داشت و به آن‌ها روی خندان و دل شادمان عطا نمود. ^۸	انسان، ۱۱
عدالت الهی	البته شما را به رسول خدا (چه در صبر و مقاومت با دشمن و چه دیگر اوصاف و افعال نیکو) اقتدایی نیکوست، برای آن‌کس که به (ثواب) خدا و روز قیامت امیدوار باشد و یاد خدا بسیار کند. ^۹	احزاب، ۲۱
بیعت	و مژده ده کسانی را که ایمان آوردند و نیکوکاری پیشه کردند که جایگاه آنان باغ‌هایی است که نهرها در آن جاری است. ^{۱۰}	بقره، ۲۵
انفاق	خدا مهر نهاد بر دل‌ها و گوش‌های ایشان و بر چشم‌های ایشان پرده افتاده و ایشان را عذابی سخت خواهد بود. ^{۱۱}	بقره، ۷
قلب سلیم	آن‌ها محکوم به ذلت و خواری هستند به هرکجا که یافت شوند، مگر به دین خدا و عهد مسلمین در آیند؛ و آنان پیوسته مستحق خشم خدا و اسیر بدبختی و ذلت شدند از این‌رو که به آیات خدا کافر شده و پیغمبران حق را به ناحق می‌کشتند و این ناپکاری‌ها به خاطر نافرمانی و ستمگری همیشه آن‌ها بود. ^{۱۲}	آل عمران، ۱۱۲
نیکی و بدی	بریده باد دو دست ابی‌لهب* مال او و آنچه به دست آورده بود، دردی از او دوا نکرد* به زودی وارد آتش شعله‌ور می‌شود* با زنش که بارکش هیزم است* و طنابی تافته از لیف خرما به گردن دارد. ^{۱۳}	مسد، ۱ تا ۵

۱. وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى
 ۲. فَأَمَّا مَنْ تَقَلَّبَ مَوَازِينَهُ* فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ
 ۳. مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مَنْ ذَكَرَ أَوْ أَتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
 ۴. وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ* فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ
 ۵. وَمَا نُرْسِلِ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مَبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
 ۶. إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا
 ۷. لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا
 ۸. فَوَقَّاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا
 ۹. لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا
 ۱۰. وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
 ۱۱. خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ
 ۱۲. ضَرَبْتُ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةَ أَيْنَ مَا تَفْتَوُوا إِلَّا بَحْجَلٍ مِنَ اللَّهِ وَحِجْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقِّ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ
 ۱۳. تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ* مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ* سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ* وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ* فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ

مأخذ	ترجمه آیه و حدیث	مفهوم
آل عمران، ۷۷	آنان که عهد خدا و سوگند خدا را به بهایی اندک بفروشد اینان را در آخرت بهره‌ای نیست و خدا با آنها (از خشم) سخن نگوید و در قیامت (به نظر رحمت) بدان‌ها ننگرد و (از پلیدی گناه) پاکیزه‌شان نگرداند و آنان را عذابی دردناک خواهد بود. ^۱	شکر نعمت
حدید، ۷	(الا ای بندگان) به خدا و رسول او ایمان آرید و از آنچه شما را در آن وارث گذشتگان گردانید (به راه خدا) انفاق کنید، پس بر آنان که از شما ایمان آوردند و انفاق کردند پاداش بزرگ (بهشت ابد) خواهد بود. ^۲	یاری دین
نازعات، ۴۵	تو را جز این نباشد که اهل ایمان را هر کس از یاد آن روز هراسان می‌شود به احوال آن روز آگاه‌سازی. ^۳	قرض نیکو
یس، ۷۰	تا هر که را زنده‌دل است (به آیاتش پند دهد و از خدا و قیامت) بترساند و بر کافران (نیز به اتمام حجت) وعده عذاب حتم و لازم گردد. ^۴	عهد و پیمان
رعد، ۲۲	و هم در طلب رضای خدا راه صبر پیش می‌گیرند و نماز به پا می‌دارند و از آنچه نصیبشان کردیم پنهان و آشکار انفاق می‌کنند و در عوض بدی‌های مردم نیکی می‌کنند، اینان هستند که عاقبت منزلگاه نیکو یابند. ^۵	امنیت روانی
صافات، ۱۰۱	ما او [= ابراهیم] را به نوجوانی بردبار و صبور بشارت دادیم! ^۶	مقام والای بهشتی
احزاب، ۴۷	و مؤمنان را بشارت ده که برای آنان از سوی خدا فضل بزرگی است. ^۷	آسایش
نساء، ۳۸	به منافقان بشارت ده که مجازات دردناکی در انتظار آنهاست! ^۸	سعادت
توبه، ۳	و کافران را به مجازات دردناک بشارت ده! ^۹	بهشت
احقاف، ۲۱	(سرگذشت هود) برادر قوم عاد را یاد کن، آن زمان که قومش را در سرزمین «احقاف» بیم داد. ^{۱۰}	رهایی از شر و شادمانی
شعراء، ۲۰۸	و ما اهل هیچ دیاری را تا رسولانی به هدایت و اتمام حجت بر آنها نفرستادیم هلاک نکردیم. ^{۱۱}	نعمت‌های بهشتی
فاطر، ۳۷	و آن کفار در آتش دوزخ فریاد و ناله کنند که‌ای پروردگار، ما را (از این عذاب) بیرون آور تا برخلاف گذشته به اعمال نیک بپردازیم. (خطاب شود) آیا شما را به اندازه‌ای عمر ندادیم که هر که اهل تذکر و پند شنیدن است در این مدت متذکر شود (و به توبه پردازد)؟ و آیا بیم دهندگان بر شما نیامدند؟ پس (امروز) عذاب دوزخ را بچشید که ستمکاران را هیچ یار و نجات‌دهنده‌ای نخواهد بود. ^{۱۲}	عذاب سخت
مدرثر، ۳۵ و ۳۶	که این (آیات قرآن) یکی از بزرگ‌ترین آیات خداست* در آن پند و اندرز آدمیان است. ^{۱۳}	ذلت و خواری
حج، ۲۲	بگو: «ای مردم! من برای شما بیم‌دهنده آشکاری هستم! ^{۱۴} »	هلاکت
فاطر، ۲۴	ما تو را به حق برای بشارت و انذار فرستادیم؛ و هر امتی در گذشته اندازکننده‌ای داشته است! ^{۱۵}	رضایت الهی

۱. إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
۲. آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَحْلِفِينَ فِيهِ ۖ فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ
۳. إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ مَنِ يَخْشَاهَا
۴. لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ
۵. وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ
۶. فَيَسِّرْنَا لَهُ بَعْلًا حَلِيمًا
۷. وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا
۸. بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ أَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا
۹. وَيُبَشِّرُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ
۱۰. وَأَذْكَرَ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ
۱۱. وَأَمَّا أَهْلُكُنَّا مِنْ قُرْبَىٰ إِلَّا لَهَا مَنذُورٌ
۱۲. وَهُمْ يَصْطَرِّحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۖ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ
۱۳. إِنَّهَا لَأُحَدِّثُ الْكَبِيرَ ۖ تَذِيرًا لِلْبَشِيرِ
۱۴. قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُدْعَىٰ لِلنَّبِيِّ
۱۵. إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ

مفهوم	ترجمه آیه و حدیث	مأخذ
ستم به کارگر	هرکس به کارگری درمورد دستمزدش ستم کند، خداوند عمل او را تباه می‌کند و بوی بهشت را که از راه ۵۰۰ سال استشمام می‌شود، بر او حرام می‌گرداند. ^۱	من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۱۲
اعطای دستمزد	دستمزد کارگر را قبل از آنکه عرقش خشک شود بپردازید. ^۲	مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۹
تشویق نیکوکار	با پاداش دادن و تشویق نیکوکار، شخص بدکار و فاسد را از بدی و فساد باز دارید. ^۳	نهج البلاغه، حکمت ۱۷۷

در مرحله کدگذاری محوری، روی ماهیت مقوله‌ها تمرکز و ارتباط بین آن‌ها کشف شد. در واقع، مقایسه مستمر مقوله‌ها و طراحی ریزسؤالاتی، مانند چرا، چه پدیده‌ای، چگونه، چقدر، کجا، کی، با چه نتیجه‌ای، توسط چه کسی، به کشف ارتباط بین مقوله‌ها کمک کرد. به این طریق، شالوده مقوله‌های هسته‌ای شکل گرفت. در مرحله کدگذاری محوری، ۶ مقوله هسته‌ای به دست آمد.

در مرحله کدگذاری گزینشی، مقوله‌های هسته‌ای، بار دیگر، مجدداً ترکیب و برحسب ویژگی‌های شرایطی، تعاملی/راهبردی و پیامدی طبقه‌بندی شد. همچنین، مقوله هسته‌ای نهایی که قلب الگوی پارادایمی است و سایر مقولات حول محور آن می‌چرخند، با عنوان «تربیت تحول‌آفرین» انتخاب شد. در جدول ۳، مقوله‌های عمده از نو کدگذاری شده به تفکیک ابعاد شرایطی، تعاملی/راهبردی و پیامدی ارائه شده است.

در مرحله کدگذاری محوری، روی ماهیت مقوله‌ها تمرکز و ارتباط بین آن‌ها کشف شد. در واقع، مقایسه مستمر مقوله‌ها و طراحی ریزسؤالاتی، مانند چرا، چه پدیده‌ای، چگونه، چقدر، کجا، کی، با چه نتیجه‌ای، توسط چه کسی، به کشف ارتباط بین مقوله‌ها کمک کرد. به این طریق، شالوده مقوله‌های هسته‌ای شکل گرفت. در مرحله کدگذاری محوری، ۶ مقوله هسته‌ای به دست آمد.

جدول ۳.

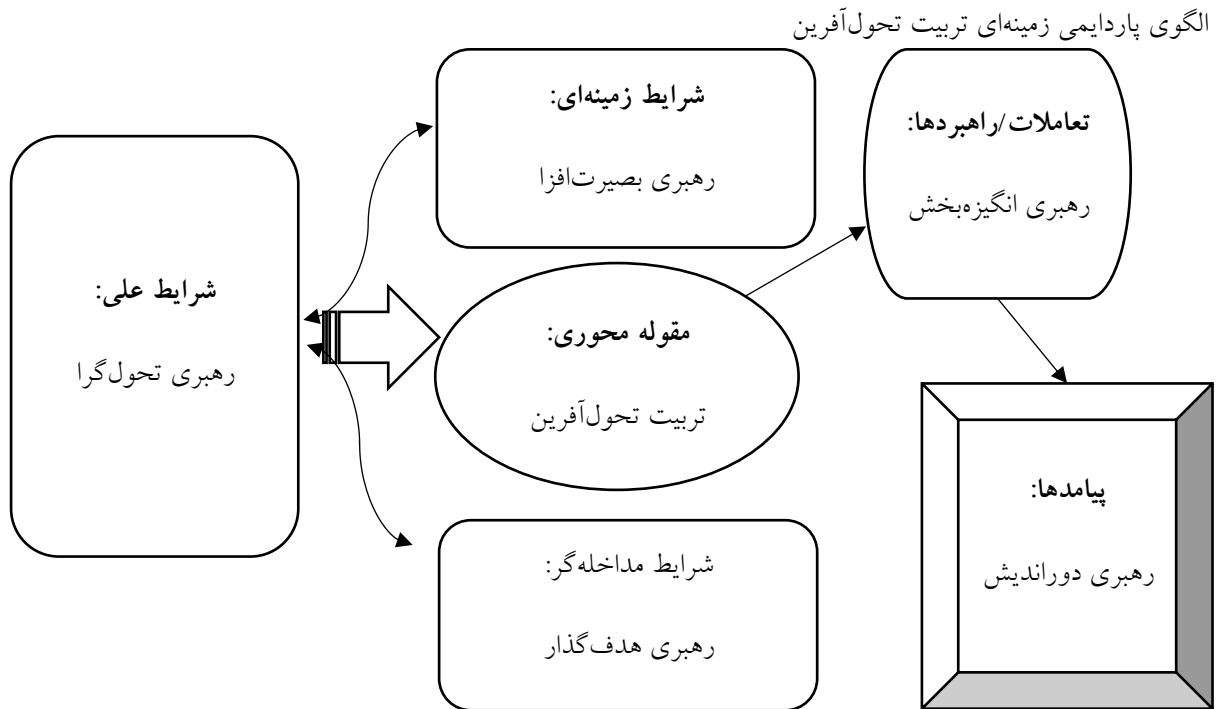
مقوله‌های عمده مجدداً کدگذاری شده به تفکیک ابعاد شرایطی، تعاملی/راهبردی و پیامدی

منبع کدها	مقوله‌های عمده	مقوله‌های عمده نهایی	نوع مقوله
بقره، ۲۱۳؛ احزاب، ۴۵؛ فتح، ۸؛ حج، ۲۲؛ فاطر، ۲۴	بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده؛ رسالت؛ ارسال رسل؛ بیم‌دهنده؛ سابقه تاریخی؛	کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
مریم، ۹۷؛ احزاب، ۲۱؛ مدثر، ۳۵ و ۳۶	زبان آسان و سهل؛ اخلاق نیک؛ پند و اندرز	رهبری تحول‌گرا	شرایطی-علی
نازعات، ۴۵؛ بقره، ۲۵؛ انعام، ۴۸؛ صافات، ۱۰۱؛ احزاب، ۴۷؛ نساء، ۳۸؛ توبه، ۳	آگاهی‌بخشی؛ بشارت بر مؤمنان؛ دوری همیشگی از اندوه؛ لطف الهی؛ فضل بزرگ؛ کیفر اعمال؛ مجازات دردناک	رهبری بصیرت‌افزا	شرایطی-زمینه‌ای
مائده، ۳۸؛ احقاف، ۲۱؛ شعراء، ۲۰۸؛ فاطر، ۳۷	مصلحت جامعه؛ ضرورت انذار؛ قبح عقاب بلا بیان؛ عدالت الهی	رهبری مصلحت اجتماعی	شرایطی-زمینه‌ای
فتح، ۱۸؛ حدید، ۷؛ یس، ۷۰؛ اسراء، ۷؛ ابراهیم، ۷؛ محمد، ۷؛ حدید، ۱۱؛ آل عمران، ۷۷	بیعت؛ انفاق؛ قلب سلیم؛ نیکی و بدی؛ شکر نعمت؛ یاری دین؛ قرض نیکو؛ عهد و پیمان؛ ستم به کارگر؛ اعطای دستمزد؛ تشویق نیکوکار	رهبری انگیزه‌بخش	تعاملی/راهبردی
نمل، ۸۹؛ طه، ۷۵؛ قارعه، ۶ و ۷؛ نحل، ۹۷؛ نازعات، ۴۰ و ۴۱؛ انسان، ۱۱؛ بقره، ۲۵؛ بقره، ۷؛ آل عمران، ۱۱۲؛ مسد، ۱ تا ۵؛ رعد، ۲۲	امنیت روانی؛ مقام والای بهشتی؛ آسایش؛ سعادت؛ بهشت؛ رهایی از شر و شادمانی؛ نعمت‌های بهشتی؛ عذاب سخت؛	رهبری دوراندیش	پیامدی

۱. مَنْ ظَلَمَ أَجْرًا أُجْرَهُ أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ وَ حَرَّمَ عَلَيْهِ رِيحَ الْجَنَّةِ وَ إِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ
 ۲. أَعْطَى الْأَجِيرَ حَقَّهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ
 ۳. أَزْجُرُ الْمُسِيءَ بِتَوَابِ الْمُحْسِنِ

منبع کدها	مقوله‌های عمده	نوع مقوله
	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
	ذکت و خواری؛ هلاکت؛ رضایت الهی	

شکل ۲.

مداخله‌گر، شرایط ساختاری است که مداخله سایر عوامل را آسان یا سخت می‌کند. در این پژوهش، شرایط مداخله‌گر، عبارت است از: رهبری هدف‌گذار. به بیان دیگر، برای رسیدن به هدف تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی، نیاز به ابزاری چون زبان آسان و سهل، اخلاق نیک و پند و اندرز است. علاوه بر این، شرایط زمینه‌ای، مجموعه‌ای از مفاهیم، طبقه‌ها یا متغیرهایی است که بستر رویدادهای مربوط به نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی را به وجود می‌آورد. رهبری بصیرت‌افزا و رهبری مبتنی بر مصلحت اجتماعی در ذیل شرایط زمینه‌ای قرار دارند. به عبارت دیگر، برای تربیت کارگزاران جامعه اسلامی، لازم است در آن‌ها به ایجاد بینش پرداخت؛ به گونه‌ای که کارگزاران، مصالح جامعه را درک کرده و از روش تشویق به درستی استفاده کنند. همچنین، اصل قبح عقاب بلا بیان را مورد توجه ویژه قرار دهند.

هر سه شرایط مزبور، روی پدیده نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی (تربیت تحول‌آفرین) تأثیر می‌گذارند. کارکرد

در شکل ۲، در جهت پاسخ به سؤال‌های پژوهشی، در قالب یک الگوی زمینه‌ای، به این امر توجه شده که، نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی از چه عواملی متأثر است؟ با چه عواملی تعامل دارد؟ در این تعامل از چه راهبردهایی استفاده می‌کنند؟ و نیز، پیامدهای این تعامل چیست؟

الگوی نهایی زمینه‌ای، بیان‌گر آن است، نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی تحت تأثیر شرایط علی، شرایط مداخله‌گر و شرایط زمینه‌ای است. شرایط علی، مجموعه عواملی است که به‌طور مستقیم روی پدیده نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی اثر می‌گذارند. در این پژوهش، شرایط علی عبارت است از: رهبری تحول‌گرا. این عامل، وقایع، دلایل و متغیرهایی هستند که گسترش پدیده نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی را پیش‌بینی می‌کنند. به دیگر سخن، برای تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی، وجود رهبران تحول‌گرا لازم است؛ تا از طریق آن‌ها، ابتدا از طریق تبشیر و در صورت عدم نتیجه‌بخشی روش تشویق، از روش انذار استفاده کنند. شرایط

تشویق، مصادیق زیادی در جامعه اسلامی دارد، از جمله، تشویق کارگزاران حکومت، تشویق به ساختن مسجد، تشویق به عبادت خداوند، تشویق به پرداختن زکات و تأکید بر واجب بودن آن، تشویق به فریضه حج، تشویق به جهاد در راه خدا، تشویق به خریدوفروش (بیع)، تشویق به عدالت و انصاف، تشویق به رسیدگی امور خانواده و تربیت فرزندان، تشویق به ازدواج، تشویق امر به معروف و نهی از منکر، تشویق به وفای به عهد.

جامعه اسلامی، نظامی مبتنی بر دین‌باوری و شریعت‌مداری است. این نظام، اهداف و ارزش‌ها؛ و نظام حقوقی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و تربیتی خود را بر اساس آموزه‌های دینی تنظیم و موزون می‌کند. دین‌داری حاکمان اسلامی و التزام به احکام الهی، نیز از ویژگی‌های اساسی و جدایی‌ناپذیر حکومت اسلامی است. در حکومت اسلامی، قدردانی از کارهای ارزشمند، پیشگامان را به تلاش مضاعف برمی‌انگیزاند؛ و درماندگان و ناتوانان را به حرکت و رشد متمایل می‌کند (سید باقری و همکاران، ۱۳۸۸). ساختار جسمانی و روانی انسان به گونه‌ای است که اگر بداند، رفتار وی دارای اثر مطلوب است، به تکرار آن تشویق می‌شود. آموزه‌های دینی، نیز مشوق انجام کارهای خوب است. امام‌الصالحین حضرت علی علیه‌السلام می‌فرمایند: «به‌راستی که اگر نیکی کنید، خود را اکرام نموده و به خود نیکی کرده‌اید»^۱. (نهج‌البلاغه، نامه ۳۱). به تعبیر قرآن کریم، هر کس نیکی کند، به خود نیکی کرده است (سوره اسراء، آیه ۷). این امر، سنت جاری الهی است که اثر و نتیجه عمل هر کس را به خود او بازمی‌گرداند (طباطبایی، ۱۴۰۰). در این راستا، شکر نعمت، موجب فزونی می‌شود (سوره ابراهیم، آیه ۷). همچنین، هر کس، دین خداوند سبحان را یاری کند، خداوند نیز او را یاری می‌کند (سوره محمد، آیه ۷). وجه اشتراک این آیات الهی، شرطی بودن آنهاست یعنی؛ اگر انسان‌ها منتظر نتایج حاصله در آیات و روایات هستند، بایستی فعل لازم را انجام دهند. در قرآن کریم وقتی صحبت از مؤمنین و پاداش می‌شود، بی‌درنگ به عمل صالح آنها توجه می‌شود. شرط عمل صالح است که ایمان‌آوردندگان را به غایت مطلوبی که مورد نظر قرآن کریم است، می‌رساند (امینی، ۱۳۹۶).

درست پدیده نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی (تربیت تحول‌آفرین) مستلزم اتخاذ راهبردهای خاص با عامل رهبری انگیزه‌بخش است. آموزه‌های دینی مانند بیعت، انفاق، داشتن قلب سلیم، ایمان به عاقبت نیکی و بدی، شکر نعمت، یاری دین، قرض نیکو و ارزش عهد و پیمان، موجب انگیزش کارگزاران در فرایند تربیتی است. در اثر این راهبردها، پیامد رهبری دوراندیش در نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی حاصل می‌شود. علاوه بر این، منجر به خلق ارزش شده و تعالی جامعه اسلامی را به ارمغان می‌آورد.

بحث و نتیجه‌گیری

از سپیده‌دم تمدن، انبیاء الهی علیهم‌السلام، ائمه معصومین علیه‌السلام و حاکمان حکومت‌های اسلامی، با ذکر آیات الهی بشارت‌دهنده و وعده پاداش اخروی، مردم را به ایمان و عمل صالح تشویق کرده‌اند. در قرآن کریم و روایات رسیده از حضرات معصومین علیهم‌السلام، به شیوه‌های مختلفی همچون محبت، تغافل، تفاهم، گفتار نرم و ملایم، ارشاد و هدایت، نصیحت و مدارا، تذکر و موعظه، توصیه شده است؛ تا از این طریق، افراد به سوی دین ترغیب و تشویق شوند؛ و در نهایت به راه مستقیم و نورانی ذات اقدس الهی هدایت شوند. در پژوهش حاضر نیز، عوامل سازنده الگوی نظام تربیت کارگزاران جامعه اسلامی بر اساس روش تربیتی مبتنی بر تشویق در قالب شرایط علی، شرایط مداخله‌گر، شرایط زمینه‌ای، راهبردها و پیامدها مورد شناسایی قرار گرفت. این عوامل عبارت‌اند از: رهبری تحول‌گرا، رهبری هدف‌گذار، رهبری بصیرت‌افزا، رهبری مبتنی بر مصلحت اجتماعی، رهبری انگیزه‌بخش و رهبری دوراندیش.

قرآن کریم، یکی از اهداف رسالت انبیاء علیهم‌السلام را نوید دادن و بیم دادن قرار داده است (سوره بقره، آیه ۲۱۳). همچنین، ایمان و عمل صالح را مورد تشویق قرار داد است (سوره بقره، آیه ۲۵). همه بشارت‌های قرآن به‌منظور تشویق نیکوکاران نازل شده است (مریم، ۹۷). خداوند سبحان، به کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، بشارت باغ‌هایی از بهشت داده است (بقره، ۲۵).

۱. إِنَّكَ إِنِ أَحْسَنْتَ فَلَنْسُكَ تُكْرَمُ وَإِلَيْهَا تُحْسَنُ

انتخاب افراد لایق و کاردان و توجه به تربیت سیاسی مستمر آنان، امکان‌پذیر نیست، چراکه، ممکن است مقام و قدرت به‌تدریج سبب انحراف و یا تغییر ماهیت آنان گردد؛ نبی مکرم اسلام حضرت محمد صلی‌الله علیه و آله و امام‌الابرار حضرت علی علیه‌السلام، به این امر مهم توجه جدی داشتند و افرادی چون سلمان فارسی، عمار و مالک اشتر را تربیت کردند که جز رضای خدا و خدمت به خلق خدا، به چیز دیگری فکر نمی‌کردند (فیض‌الاسلام، ۱۳۶۸).

تربیت سیاسی کارگزاران در گفتار و سیره امام‌المؤمنین حضرت علی علیه‌السلام، به‌صورت یک مساله نظری، تجربیدی و ذهنی مطرح نبوده است؛ چراکه، امام ذوی‌ال‌ألباب حضرت علی علیه‌السلام، با این مساله درگیر بوده و به‌عنوان یک حاکم سخن گفته، عمل کرده و به ابعاد گوناگون این مقوله پرداخته است. در مکتب تربیتی اَورَعُ الْمُؤْمِنِین حضرت علی علیه‌السلام، نمونه‌های مختلف تشویق به چشم می‌خورد که نمایانگر ضرورت تشویق در نگاه آن حضرت است. تشویق در اسلام، جنبه تربیتی دارد؛ یعنی؛ برای تربیت بهتر نیروهای انسانی و افزایش کیفیت و کارایی، از روش تشویق استفاده می‌شود. در حقیقت، معیارهای تشویق در مدیریت اسلامی از پیامبران و برگزیدگان الهی اقتباس شده است (غفوری چرخابی و زارعی، ۱۳۹۶). در حکومت اسلامی، برای انتخاب افراد، جهت واگذاری مسئولیت، نهایت دقت و حساسیت صورت می‌گیرد و پس از انتخاب، فرد از امنیت شغلی برخوردار است؛ و تا زمانی که فرد در راستای شرع و قانون حرکت کند، از بهترین تشویق‌ها و پاداش‌ها بهره‌مند خواهد بود (کدخدایی، ۱۳۹۰).

در این پژوهش، با مطالعه عناصر روش تشویق در آیات نورانی قرآن مجید، الگویی جامع در نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی به دست آمد، که یاریگر سیاست‌گذاران و سیاست‌گذاران جامعه اسلامی است. ولی، باین‌حال، همان‌گونه که، تمام راهبردهای پژوهشی دارای محدودیت هستند (داوودی‌راد و همکاران، ۱۴۰۰). بدیهی است که، پژوهش حاضر نیز از این امر مستثنی نیست. مهم‌ترین محدودیت پژوهش حاضر، ضعف علمی بشریت در اکتشاف و اکتشاف مفاهیم قرآنی و آموزه‌های دینی اسلام است. در پژوهش حاضر،

عمل صالح، دارای نتایجی چون بهره‌وری بیشتر و نتیجه مضاعف (سوره حدید، آیه ۱۱؛ سوره نمل، آیه ۸۹)؛ ارزش معنوی و داشتن درجات و مقامات بلند و رفیع نزد خداوند سبحان (سوره طه، آیه ۷۵)؛ داشتن زندگی توأم با رضایت خاطر (سوره قارعه، آیه ۶ و ۷)؛ برخورداری از زندگی عالی و حیات معقول (سوره نحل، آیه ۹۷)؛ و سعادت اخروی (سوره نازعات، آیه ۴۰ و ۴۱) است.

ازآنجاکه همه بشارت‌های قرآن به‌منظور تشویق صالحان است که ایمان آورده و اعمال صالح به‌جا آورده‌اند، در باغ‌های بهشت نزد پروردگارشان هر چه بخواهند دارند؛ فضل بزرگ، نیز همین است. خلاصه، خداوند خوبی‌های عمل را از عاملش ظاهر و آشکار می‌سازد و با ثواب خود در حق آن عامل تفضل می‌نماید. در تفاسیر، معنی زیاد کردن حسن عمل، این است که خداوند سبحان جهات نقص آن را تکمیل و ثواب عمل را زیادتر می‌کند؛ و این کار، به نظر حاکمان روش فضل است؛ بنابراین، یکی از اصولی که اثرات مثبت روی افراد دارد؛ آن‌ها را به انجام خیر و صلاح درون ترغیب می‌سازد؛ انگیزه‌ها را جهت به حرکت واداشتن استوار و مضاعف می‌کند؛ به‌کارگیری روش فضل است. به نظر، نتیجه‌ای که از فضل و رحمت به بار می‌آید، هرگز از عدل برنمی‌آید (باقری، ۱۴۰۱). به همین دلیل، اهمیت تشویق در جامعه، به‌ویژه از سوی کارگزاران که در سطح کلان تاثیرگذار هستند، کاملاً مشهود است. در عصر حضور، کسانی از سوی خداوند سبحان، حق حکومت بر مردم دارند، که معصوم باشند. در عصر غیبت، کسانی حق حکومت دارند که این سه شرط را داشته باشند: آگاهی و دانایی کامل به قانون و مبانی و روح آن؛ داشتن قوه تشخیصی بالاتر از مصالح و مفاسد مردم؛ برخورداری از صلاحیت بالای اخلاقی (موسوی یزدی و همکاران، ۱۳۶۲).

بی‌تردید یکی از مسائل مهم و درخور توجه هر نظام، تربیت سیاسی کارگزاران آن نظام است. در مقوله بقاء و زوال دولت در فلسفه سیاسی اسلام چگونگی عملکرد کارگزاران نظام سیاسی یکی از مسائل مهم و درخور توجه است. بی‌گمان رفتار درست و سنجیده حکومت و کارگزاران در استحکام پایه‌های حکومت و ماندگاری آن نقشی اساسی دارد؛ و این کار جز با

اربلی، ع. ب. ع. (۱۳۸۱). کشف الغمّه فی معرفه الأئمّه. تبریز: بنی هاشمی.

احسانی، م. (۱۳۷۹). تربیت سیاسی کارگزاران در سیره و کلام امام علی (ع). فصلنامه تربیت اسلامی، ۱(۴)، ۴۸۰-۴۶۱.

الفراهیدی، ا. ب. ا. د. ت. (۱۴۰۰). کتاب العین. تحقیق مهدی مخزومی و ابراهیم سامرائی. قم: دارالهجره.

النحلاوی، ع. ر. (۱۴۲۰). اصول التریبه الاسلامیه و اسالیبها فی البیت و المدرسه و المجتمع. دمشق: دارالفکر.

امینی، ا. (۱۳۹۶). اسلام و تعلیم و تربیت. تهران: انجمن اولیاء و مربیان.

بن جبار، س. س. (۱۴۲۲). الإقناع فی التریبه الإسلامیه. جدّه: دار الأندلس الخضراء.

باقری، خ. (۱۴۰۱). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی. تهران: مدرسه. جر، خ. (۱۳۹۳). فرهنگ لاروس، (عربی-فارسی). ترجمه سید حمید طیبیان. تهران: امیرکبیر.

حاجی ده‌آبادی، م. ع. (۱۳۹۸). درآمدهای بر نظام تربیتی اسلام. قم: مرکز المصطفی (ص).

حجتی، س. م. ب. (۱۳۸۷). اسلام و تعلیم و تربیت. قم: بوستان کتاب.

حسینی، د. (۱۳۸۱). جایگاه تشویق و تنبیه در اسلام. قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما.

حسینی، د. (۱۳۸۵). اصول حاکم بر روش تشویق و تنبیه در تربیت اخلاقی. راه تربیت (مطالعات فقه تربیتی)، ۲(۱)، ۱۱۹-۱۳۴.

داوودی راد، د. عباس‌پور، ع. میگون‌پوری، م. ر. (۱۴۰۰). طراحی و اعتباریابی الگوی کارآفرینی اجتماعی نظام آموزش عالی ایران. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۵(۵۴)، ۳۳-۵۰.

سیدباقری، س. ک. شاکرین، ح. ر. محمدی، ع. ایزدهی، س. س. (۱۳۸۸). درآمدهای بر نظام سیاسی اسلام. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

طباطبائی، م. ح. (۱۴۰۰). شیعه در اسلام. تهران: ادباء. طریحی، ف. (۱۴۱۷). مجمع‌البحرین. قم: نشر اسلامی.

عمید، ح. (۱۳۹۳). فرهنگ فارسی عمید. تهران: امیرکبیر. عمید زنجانی، ع. ع. (۱۳۸۴). فقه سیاسی. تهران: امیرکبیر.

غفوری چرخابی، ح. زارعی، ا. ر. (۱۳۹۶). معیارهای تشویق و تنبیه کارگزاران در سیره حکومتی امام علی (ع). تهران: دومین همایش بین‌المللی انسجام مدیریت و اقتصاد در توسعه.

۶ مقوله عمده برای نظام تربیت کارگزاران در جامعه اسلامی شناسایی شد. پیشنهاد می‌شود، هرکدام از این مقوله‌ها به‌طور مجزا، موردپژوهش قرار گیرد. در کنار این پیشنهاد پژوهشی، به تأسی از آیات نورانی کلام‌الله مجید و آموزه‌های دینی، پیشنهادات کاربردی زیر به کارگزاران جامعه اسلامی ارائه می‌شود:

- استفاده از روش تشویق در جهت هدایت و تربیت انسان‌های تحت سرپرستی؛
- نوید دادن و بیم دادن توأمان در جهت تربیت و هدایت افراد؛
- ایجاد شوق در افراد صالح از طریق روش تشویق؛
- رعایت تناسب میان عمل و میزان تشویق در جهت اثرگذاری مطلوب؛
- دوری از افراط و تفریط در استفاده از روش تشویق؛
- هم‌خوانی و هماهنگی میزان تشویق با ارزش کار و فضیلت صفات؛
- استفاده از روش تشویق با هدف اصلاح و رشد افراد.

سیاسگزاری

این مقاله، از رساله دوره دکتری تخصصی مصوب در دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم استخراج شده است. نویسندگان بر خود لازم می‌دانند، مراتب تقدیر و تشکر صمیمانه خود را از مسئولان و اساتید دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، به‌ویژه، مسئولان و اساتید دانشکده الهیات و معارف اسلامی؛ مسئولان و کارشناسان پژوهش و آموزش دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم و ... که ما را در انجام و ارتقای کیفی این پژوهش یاری دادند، اعلام کنند.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

منابع

- قرآن کریم
نهج‌البلاغه
ابن شعبه، ح. ب. ع. (۱۴۰۴). تحف العقول عن آل الرسول صلی‌الله‌علیه‌م. قم: نشر اسلامی
ابن منظور، م. (۱۴۱۴). لسان العرب. بیروت: دارصادر.

- Amid, H. (2014). *Amid Persian Dictionary*. Tehran: Amirkabir. [In Persian]
- Amid Zanjani, A. A. (2005). *Political Jurisprudence*. Tehran: Amirkabir. [In Persian]
- Amini, A. (2016). *Islam and education*. Tehran: Parents and Teachers Association. [In Persian]
- Bagheri, Kh. (1401). *A new look at Islamic education*. Tehran: School. [In Persian]
- Ben Jabbar, S. S. (2001). *Persuasion in Islamic education*. Jeddah: Dar al-Andalus al-Khadera. [In Arabic]
- Davoudirad, D., Abbaspour, A., Meigounpoory, M. (2021). Designing and Validation of Social Entrepreneurship Model for Higher Education in Iran. *Journal of Research in Educational Science*, 15(54), 33-50. [In Persian]
- Dictionary, O. (2020). Oxford Learner's Dictionaries. Website: https://www.oxfordlearner'sdictionaries.com/definition/english/conflict_1.
- Ehsani, M. (2000). Political training of agents in the life and words of Imam Ali (peace be upon him). *Islamic Education Quarterly*, 1(4), 480-461. [In Persian]
- Faizul Islam, S. A. N. (1989). *Translation and description of Nahj al-Balagheh, letters, sermons and short speeches of Amir al-Mu'minin, peace be upon him*. Tehran: Faqih Printing and Publishing Organization. [In Persian]
- Fazeli, H., Abbaspour, A., Rahimian, H., Delavar, A. (2021). Identifying the Dimensions and Components of Educational Administrators' Decision-Making in Educational Organization. *Journal of Research in Educational Science*, 15(53), 23-41. [In Persian]
- Ghafari Charkhabi, H., Zarei, A. R. (2017). The criteria of encouragement and punishment of agents in the government method of Imam Ali (peace be upon him). Tehran: *The second international conference on the integration of management and economics in development*. [In Persian]
- Haji Dehabadi, M. A. (2019). *An introduction to the Islamic educational system*. Qom: Al-Mustafa Center (PBUH). [In Persian]
- Hojjati, S. M. B. (1387). *Islam and education*. Qom: Bostan Kitab. [In Persian]
- Hosseini, D. (2002). *The position of encouragement and punishment in Islam*. Qom: Broadcasting Islamic Research Center. [In Persian]
- Hosseini, D. (2006). Principles governing the method of encouragement and punishment in moral education. *The Way of Education (Studies of educational jurisprudence)*, 2(1), 119-134. [In Persian]
- Ibn Manzoor, M. (1993). *lisan al-Arab (Arabic language)*. Beirut: Dar Sader. [In Arabic]
- Ibn Shu'ba, H. B. A. (1983). *Tahf al-Aqool from the family of the Prophet, peace be upon them*. Qom: Islamic publishing. [In Arabic]
- Jar, Kh. (2014). *Laros Dictionary (Arabic-Persian)*. Translated by Seyyed Hamid Tabibian. Tehran: Amirkabir.
- Kadkhodaei, A. A., Falah Seluklai, M. (2011). The system of encouragement and punishment of government officials in Islam. *Islamic Government*, 16(3), 79-102. [In Persian]
- Maadikhah, A. M. (2007). *Sun Culture*. Tehran: Zareh. [In Persian]
- Makarem Shirazi, N. (2021). *Tafsir Nemooneh*. Tehran: Dar al-Kitab al-Islamiya. [In Persian]
- فاضلی، ح.، عباس پور، ع.، رحیمیان، ح.، دلاور، ع. (۱۴۰۰). شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های تصمیم‌گیری مدیران آموزشی سازمان آموزش و پرورش. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۵(۵۳)، ۴۱-۲۳.
- فیض‌الاسلام، س. ع. ن. (۱۳۶۸). ترجمه و شرح نهج‌البلاغه، نامه‌ها، خطبه‌ها و سخنان کوتاه امیرالمؤمنین علیه‌السلام. تهران: سازمان چاپ و انتشارات فقیه.
- کدخدایی، ع. ع.، فلاح سلوک‌لایی، م. (۱۳۹۰). نظام تشویق و تنبیه کارگزاران حکومتی در اسلام. *حکومت اسلامی*، ۱۶(۳)، ۱۰۲-۷۹.
- متقی، ع. ب. ح. (۱۴۱۹). *کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال*. بیروت: دار الکتب العلمیه.
- مجتبی‌زاده، م.، عباس پور، ع.، ملکی، ح.، فراست‌خواه، م. (۱۳۹۷). الگوی اعتبارسنجی و تضمین کیفیت نظام آموزش عالی ایران از دیدگاه خبرگان. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۲(۴۲)، ۲۴-۷.
- مطهری، م. (۱۳۹۹). *تعلیم و تربیت در اسلام*. تهران: صدرا.
- معاذیخواه، ع. م. (۱۳۸۶). *فرهنگ آفتاب*. تهران: ذره.
- معارف، م (۱۳۸۳). روش‌های ابن ابی‌الحدید در اثبات اصالت نهج‌البلاغه. *مقالات و بررسی‌ها*، ۳۷(۴)، ۱۵۶-۱۳۵.
- معین، م. (۱۳۹۱). *فرهنگ فارسی معین*. تهران: امیرکبیر.
- مکارم شیرازی، ن. (۱۴۰۰). *تفسیر نمونه*. تهران: دار الکتب الاسلامیه.
- موسوی، ا. م. (۱۳۸۵). *نهج‌البلاغه*. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- موسوی یزدی، ع. ا.، محمدی گیلانی، م.، یزدی، م.، مظاهری، ح.، مصباح یزدی، م. ت. (۱۳۶۲). *پرتوی از امامت و ولایت در قرآن کریم*. تهران: میقات.
- نعمتی، م.، فلاح و.، عنایتی. ت. (۱۳۹۹). شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های برنامه درسی دوره پزشکی عمومی با رویکرد اخلاق حرفه‌ای. *مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی*، ۱۳(۴۰)، ۱-۱۳.

References

The Holy Quran

NahjolbalAqe

Al-Farahidi, A. K. B. A. (1980). *Al-Ain*. Investigation: Mahdi Makhzoumi & Ibrahim Sameraei. Qom: Dar Hijrah. [In Arabic]

al-Irbili, A. (1961). *Kashf al-ghumma fi ma'rifat al-a'imma*. Tabriz: Publication of Bani Hashemi. [In Arabic]

Al-Nahlawi, A. R. (1999). *In'Usul Al-Tarbiyah Al-Islamiyyah wa Asālibuha Fi Al Bayt wa Al Madrasah wa Al Mujtama*. Damascus: Dar al-Fekr. [In Arabic]

- Motahari, M. (2020). *Education in Islam*. Tehran: Sadra. [In Persian]
- Mousavi, A. M. (2006). *Nahj al-Balagha*. Tehran: Islamic Culture Publishing Office. [In Persian]
- Nemati, M., Fallah, V., Enayati, T. (2021). Identify And Prioritize Of The General Medicine Curriculum Challenges with Medical Ethics Approach. *Journal of Medical Education Development*, 13(40), 1-13. [In Persian]
- Seyed Bagheri, S. K., Shakrin, H. R., Mohammadi, A., Izdehi, S. s. (1388). An introduction to the political system of Islam. Tehran: Institute for editing and publishing the works of Imam Khomeini (RA). [In Persian]
- Tabatabai, M. H. (1400). *Shia in Islam*. Tehran: Adaba. [In Persian]
- Tarihi, F. (1996). *Assembly of Al-Bahrain*. Qom: Islamic Publishing. [In Arabic]
- Ma'raf, M. (2004). Ibn Abi al-Hadid's methods in proving the authenticity of Nahj al-Balagha. *Maqalat wa Barrasiha*, 37(4), 156-135. [In Persian]
- Moin, M. (2012). *Moin Encyclopedic Dictionary*. Tehran: Amirkabir. [In Persian]
- Mojtabazadeh, M., Abbaspour, A., Makeki, H., Farasatkah, M. (2018). Accreditation and Quality Assurance Model of Iran's Higher Education System from the Perspective of the Experts. *Journal of Research in Educational Science*, 12(42), 7-24. [In Persian]
- Mousavi Yazdi, A. A., Mohammadi Gilani, M., Yazdi, M., Mazaheri, H., Misbah Yazdi, M. T. (1983). *A ray of imamate and guardianship in the Holy Qur'an*. Tehran: Miqat. [In Persian]
- Motaghi, A. B. H. (1998). *Kanz al-Amal in the traditions of sayings and actions*. Beirut: Dar al-Kotob Al-Almiya. [In Arabic]